యానగాలి

రోహిణీ కార్తె ఎండలు. రోళ్ళు బ్రద్దలవటం కాదు, ఊళ్ళు కాల్తున్న వేడి!

కళింగ తీర ప్రాంతంలో వేసవి అంతగా అన్పించదు. వంశధారా, నాగావళి నదుల మీదుగా 'పడమటి రివ్వ' వొకవైపూ, బంగాళాఖాతం మీదుగా 'యానగాలి' మరోవైపూ వీచి – వేసవి తాపాన్ని చల్లారుస్తాయి. గానీ ఈ ఏడాది మాత్రం – కళింగతీరమూ కాల్తున్న పెనంలా వుంది!

సరళమ్మ దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూ కూర్చుంది. మూడేళ్ళుగా సాగుతున్న ఘర్షణ ఒక్కోసారి సమసిపోయి, కొద్దినాళ్ళకే మళ్ళీ మరో రూపంలో...! ఎన్నాళ్లిలా... ఈ ఉద్యోగం? ఉద్యోగంలోనా...సంసారంలోనా... సాగుతున్నది ఘర్షణే!

"పోలిగా, పోలిగా ఒక పలుకు పలుకురా అంటే నల్లరాయి కింద నలుగురు దొంగలన్నాడట! గొప్పమాట చెప్పావురా యింత సేపటికి నోరిప్పి..." ఎగతాళిగానూ, చిరాగ్గానూ పలికింది గున్నమ్మ.

ఎమ్డీవో సరళమ్మ డీలా పడిపోకుండా ఏమైనా ధైర్యవచనాలు చెప్పాలని వుంది గున్నమ్మకు.

ఆమె మాటలకు గవరయ్య ఆమెవైపు కొరకొరా చూసి, ఏదో అనబోయి – మళ్ళీ అందుకు ఏ సామెత పొడుస్తుందోనని భయపడి – మౌనం దాల్చేడు. గున్నమ్మకు ఏదో చెప్పాలని వుంది గానీ, ఏమీ మాట్లాడలేకపోయింది. గవరయ్యను గసురుకున్నాక ఆమె గూడా క్షణకాలం మౌనంగా వుండిపోయింది.

సరళమ్మ మనసులో మధనపడే విషయాన్ని మర్చిపోయి, గున్నమ్మనీ, గవరయ్యనీ చూడసాగింది. మూడేళ్లుగా తనతో కలిసి నిల్చినవాళ్ళు ... యీ యిద్దరేనా? ఈ యిద్దరిలో గూడా ఐక్యత లేదన్నట్టుగా వాళ్ళ సంభాషణ ...

"...మీకు తిన్ననైంది మీరు సెయ్యండమ్మా. అధికారం సేతిల వున్నోళ్ళు, మీ కద్దేటి?" ధైర్యం చెప్తోందో, కర్తవ్యం బోధిస్తోందో గున్నమ్మ.

సరళమ్మ తన చేతిలో వున్న అధికారాన్ని విశ్లేషించుకుంది. రాష్ట్ర పంచాయితీరాజ్ మంత్రి ఆధీనంలో చీఫ్ శక్రటరీ స్థాయినుండి మండలస్థాయి వరకూ గల అధికారపు

నిచ్చెన మెట్లలో తన స్థానం, ఆరంభ మెట్టు ...! సరే, ఆ మెట్టుమీదన్నా దృఢంగా నిలబడగలుగుతున్నానా? నిల్చోనిస్తున్నారా...?

"పేరు సరళనీ, సరళరేఖలాగా సాగిస్తాను పవర్లు అంటే కుదర్దు. ఇది ప్రజల గవర్నమెంటు. గవర్నరుకే సాగదు..."

అలాంటి మాటలే, ఇంకా ఎన్నో రాజేశ్వర్రావు నోటివెంట ... మండలాధ్యక్షులవారి ఛాంబర్‌లో!

నిన్నటి సమావేశమంతా గుర్తొస్తోంది సరళమ్మకు.........

ఎమ్డీవోను హెచ్చరించే బలమూ, ఎమ్డీవో అధికారాన్ని సమీక్షించే పవరూ రాజేశ్వరరావూ నీ కెక్కడిది? నువ్వెవరు?

సరళమ్మ మనసులో ఈ రూపంలో ప్రశ్నలు వేసుకోలేదు. గానీ ఆమె ఆలోచనల సారాంశమదే... ఆ క్షణాన! పోనీ, ఈ ప్రశ్నలు ఆమెకో...? శాంతామణికి మనసులో కలిగేయా...? శాంతామణి వైపు చూసింది సరళమ్మ.

ఎగ్జిక్యూటివ్ రిలాక్సింగ్ ఛెయిర్‌లో, చిలకపచ్చ పట్టుచీరా, ఎర్రగులాబీ రంగు జాకెట్టు ధరించి ... విగ్రహంలా కూర్చుంది. మెడలోనూ, ముక్కూ చెవులకీ రకరకాల ఆభరణాలు, రెండు చేతులనిండుగా బంగారు గాజులు మోస్తూ జరుగుతున్న వాగ్వివాదాన్ని తనకు ప్రమేయం లేనట్లూ, తను ఎరిగిన అంశమ్మీద తీసిన సినిమాను చూస్తున్నట్లుగా చూస్తూ కూర్చుంది శాంతామణి. ఆమె మండలాధ్యక్షురాలు! రాజేశ్వర్రావు ఆమెకు తాళిచ్చేడు. చీరలూ, నగలూ యిచ్చేడు. ఇద్దరు బిడ్డల్ని యిచ్చేడు. ఇపుడు, మండలాధ్యక్షురాలి పదవినిచ్చేడు.

శాంతామణికి తాళిమీద, నగలమీద, చివరికి బిడ్డలమీద స్వయం నిర్ణయాధికారం లేనట్లే పదవి మీదగూడా లేదు. ఆమె రాజేశ్వర్రావుకి పాత కాలంలో అయితే చరణదాసి, నేటి నవీన కాలంలో మిసెస్ మణీరాజేశ్వర్రావు!

అసలు, మొదటిలో శాంతామణికి బదులు రాజేశ్వర్రావే అధ్యక్ష కుర్చీలో కూర్చొనేవాడు. శాంతామణి యింట్లోనే వుండేది. రాజేశ్వర్రావు ఇక్కడ పెత్తనం చేస్తూ, అవసరమయిన ఫైళ్ళను సంతకాలకు గుమస్తాలతో ఇంటికి పంపేవాడు.

సరళమ్మ ఎమ్డీవోగా వొచ్చేక ఫైళ్ళు ఇంటికి వెళ్లడాన్ని అడ్డుకుంది.

అప్పుడు ఆరంభమయ్యిందా యీ పవర్ వార్? సరళమ్మ ఆలోచనలు అక్కడిదాకా సాగాయి.

శాంతామణి ఆఫీసుకు రావలసి వచ్చింది. అయినా, అధ్యక్ష స్థానం భర్తకే యిచ్చేది! కాదేమో, భర్త తీసుకునేవాడేమో! సరళమ్మ మండలాధ్యక్షులవారి ఛాంబర్‌కి వెళ్ళటం మానుకుంది.

తన ధర్మాన్ని నెరవేర్చటంలో పోలీసులకూ, రాజకీయ నాయకులకూ, అవినీతి అధికార్లకూ, కంటిలో నలుసులా తగిలేవాడు విలేకరి రవి! అతని కెమేరా కన్ను రాజేశ్వర్రావుని ఫ్లాష్‌కొట్టింది. "పదవులు భార్యలవీ పవర్స్ భర్తలవీ" అంటూ బాక్స్ ఐటమ్ వార్తగా రాసేడాయన. మహిళలకూ, దళితులకూ రిజర్వయిన పదవులు ఆచరణలో అనుభవించేది వేరొకరని సాక్ష్యాల్తో సహా వివరించేడు అందులో. ఈ వార్త కొత్తగా బదిలీ అయి వచ్చిన జాయింట్ కలెక్టర్ దృష్టికి వచ్చింది.

ఆ తర్వాత నుండీ శాంతామణి అధ్యక్ష స్థానంలో కూర్చునేది. ఆ ఛాంబర్లోనే గల సోఫాలో, విలాసంగా కూర్చోసాగాడు రాజేశ్వర్రావు. సబ్సిడీ స్కీముల నుంచి... ఎన్నింటికో కొరకరాని కొర్రుగా సరళమ్మ...! సహించలేక పోతున్నాడు. శరీరంలో నరాలన్నీ రక్తంనిండి, పొంగుతున్నాయి. గొంతు నరాలు బిగించి –

"...టీచర్స్ పోస్టింగ్ ఆర్డర్స్‌లో ఎంపీపీదే డెసిషన్, తెలుసా, కావలిస్తే, మిగిలిన మండలాల్లో, ఎమ్డీవోలను కనుక్కో..." స్వరం హెచ్చించి, ఏకవచన ప్రయోగంతో మాట్లాడేడు రాజేశ్వర్రావు.

సరళమ్మ ఆయనవైపు తిరస్కారంగా చూసి, లేచి నిల్చుంది. సోఫాలో రాజేశ్వర్రావు–

"...నువ్వు ఎన్నిసార్లు, ఎన్నింటికో కొర్రీలు వేసినా, ఊరుకున్నాను. ఆడదానవనీ, ఆయన మొహం .... నీ భర్త మొహం చూసి వూరుకున్నాను. ఈసారి ఊరుకోను. టీచర్స్ పోస్టింగ్సంటే ... ఎంత రాజకీయ సంబంధ విషయమో నీకు తెల్దు. ఇదే చెప్తున్నా ముందు పోస్టింగ్ ఆర్డర్స్ లిస్టు మాకు ఇయ్యి. డిస్పాచ్ సెక్షన్‌కి యివ్వొద్దు. డిస్పాచ్ ఆపించు ఆఁ... లేదా" ఆగ్రహాన్ని అణుచుకోవటం కోసం, మనిషి ఆయాసపడిపోతూ, విచక్షణను కోల్పోతున్నాడు.

"ప్రజలెన్నుకున్న నాయకులంటే నీకు చులకనైంది. నీకూ... నిన్నూ..." ఆయాసంతో మాటాడలేకపోయేడు.

ప్రజలు ఎన్నుకునే ఎన్నికల ప్రోసెస్ గుర్తుకు తెచ్చుకుని విరక్తిగా నవ్వుకుంది సరళమ్మ.

శాంతామణి భర్త తీరు చూసి వొకవంక ఆశ్చర్యమూ, మరోవంక ఆందోళనా చెందుతోంది. ఎవరినయినా శాసించేట్లు, అందులోకీ ఆడవాళ్ళంటే తీసేసినట్లు తేలిగ్గా మాట్లాడే భర్త ఒక స్త్రీ ముందు ఇంతగా మాటలురాక రొప్పుకుంటుంటే ఆశ్చర్యం వేసిందామెకు. అదే సమయంలో ఆగ్రహిస్తే ఎంతటి అకృత్యానికయినా వొడిగట్టే భర్త స్వభావాన్ని ఎరిగున్న ఆమె ఆందోళన పడసాగింది.

అయితే సరళమ్మ మౌనంగా ఛాంబర్‌లోంచి వొచ్చేసింది. అలా రావటమే

ఉద్యోగుల కోడ్ ఆఫ్ కాండక్ట్‌కు చెందిన ఉన్నత శ్రేణి క్రమశిక్షణ! ఎందరి అధికారుల మౌనాలతోనో ... కోడ్ ఆఫ్ కాండక్ట్ వర్థిల్లుతోంది.

శాంతామణి ఊరటచెందింది.........

అక్కడిదాకా ... నిన్నటి ఘర్షణను తల్చుకు నిట్టూర్చింది సరళమ్మ.

“...టీకొట్టుకాడ జనం గుమిగూడేరు. రాజేశ్రావు బాబు దింపిన మనుసులే ఆళ్లు! ఆళేటికి వొచ్చినారో మరీ పొద్దు? నిన్న... మీ రెలిపోవొచ్చాక ఆఫీసల్లా అదలగొట్టీసేడమ్మా...” గవరయ్య మళ్ళీ నిన్నటి విషయమే చెప్పసాగేడు.

సరళమ్మ ఛాంబర్ నుంచి వెళిపోయేక, రాజేశ్వర్రావు అట్నించిటు తిరిగేడు. ఆగ్రహ దిశ మార్చేడు.

“...ఇంకెందుకా కుర్చీల? గుడిలోన అమ్మోరిలాగ.! పదా ఇంటికి పదా, జీపుందా? బెల్లు గొట్టూ...” శాంతామణి మీద కేకలేసాడు.

శాంతామణి కాలింగ్‌బెల్ నొక్కింది. గవరయ్య వచ్చేడు.

“...జీపు డ్రైవర్ ఎక్కడ చచ్చాడ్రా?” రాజేశ్వర్రావు.

గవరయ్య బుర్రగోక్కున్నాడు.

“పిల్చికిరా. అమ్మగారింటికెల్తారు.”

గవరయ్య వెళ్లాడు. రాజేశ్వర్రావు ఫోన్ అందుకొని జిల్లా పరిషత్ ఆఫీసుకి రింగ్ చేయసాగేడు. శాంతామణి లేచి, చీరకుచ్చిళ్ళు సర్దుకు బయల్దేరింది.

“...ఇప్పుడే, సిటంకిందట ఎమ్డీవో అమ్మగారు కేంపు యెల్నారట జీపులో...” వొచ్చి చెప్పాడు గవరయ్య.

“...వెధవ ఫోన్... ఎప్పుడూ అవుట్ ఆఫ్ ఆర్డరే,” అని తిడుతూ దఢాలున ఫోన్ పెట్టేసి ఎదురుగా వున్న స్టూలు తన్నేడు... రాజేశ్వర్రావు. ఆ స్టూలు తిన్నగా వెళ్ళి టీపాయ్‌కి గుద్దింది. దాంతో, టీపాయి మీదనున్న ఫ్లాస్క్, కాఫీ సెట్టూ కిందపడీ, భళ్లున శబ్దం చేసాయి. ఆ శబ్దానికి, ఆఫీసులోని సిబ్బంది ఆందోళనగా చేరారక్కడికి. వాళ్ళను చూస్తూ రాజేశ్వర్రావు–

“...మండలాఫీసులో ఎవడికి వాడు చక్రవర్తిని అనుకుంటున్నారు. కబడ్దార్. తేల్చేస్తాను. చూపిస్తాను రాజేశ్వర్రావు తడాఖా. మిమ్మల్ని, జిల్లాపరిషత్ ఛైర్మన్ నాయుడు గారిలాగా నా చేరీ భూముల్లోకి మిమ్మల్ని ఫైళ్ళతో రప్పిస్తాను. ఆఁ... చెప్పండి ఎమ్డీవోకి...” అరవసాగేడు.

ద్వారం ముందు గుంపుగా చేరిన సిబ్బంది, గుండెలు పట్టుకు మెల్లగా జారుకున్నారు. రాజేశ్వర్రావు అరుస్తూ ఛాంబర్‌లోంచి బయటికి నడిచేడు. వెనకనే శాంతామణీ...! అట్నించి, పడమటిగాలి విసురుగా ఛాంబర్‌లోకి కొట్టింది. ఎదుటిగోడకు

వేలాడ్తోన్న గాంధీ మహాత్ముని కేలండర్ కిర కిరలాడుతూ క్రిందపడింది. గవరయ్య కిటికీలు మూసేసి, ఛాంబర్ తలుపులు వేసాడు.

అంతదాకా నిన్న జరిగిన భోగట్టా చెప్పాడు గవరయ్య.

"...అయితే భయమేటి? తాటాకు సప్పుళ్లకి బెదిరిపోయే కుందేళ్ళు లేవని చెప్పు. అతగాని కేకలకి అమ్మగారెందుకు అదిరిపోవాల? ఏవమ్మా?" గున్నమ్మ మాత్రం ధైర్యాన్నిస్తోంది సరళమ్మకు.

"నీకు బయ్యిమనెవులన్నారు? అమ్మగారి గురిండంటన్నాను. అంతగా అయితే తెగిపోయీ దాకా లాగొద్దమ్మా, తమకేటి బోయింది...వొదిలీండి... అంతన్ను, అతగాన్తో సెడ్డెందుకు? ఆ తర్వాత లేనిపోనివి..." గవరయ్య యింకేదో అనబోతే –

"అదిగా పిరికి మాట్లే సెప్పొద్దు. లాగమను, తెగిపోతే ... యెవులికి నస్టమో తెలుస్తాది. అమ్మగారికేటి పోద్దని భయం...?" అని గసిరేసింది గున్నమ్మ.

"...ఆదా, ఆ మొండిపట్టుతోటే బతుకు తెంపుకున్నావు గదేటి నువ్వు..." నిష్ఠుర మాడేడు గవరయ్య.

గున్నమ్మ యింతెత్తున యెగిరింది.

"...ఎన్ని సుట్లు సెప్పాలినీకు? నా బతుక్కేటిరా? దిల్‌కారాజా...! ఒకడికి తలొంచి బతకడం సేతగాదు నాకు!"

గున్నమ్మ కోపాన్ని చూసి జడుసుకున్న గవరయ్య ఆమెను ప్రసన్నం జేసేందుకు–

"...తల్లి దండ్రులు పెట్టిన పేరు నిలుపుతావు! నువ్వు చిన్నింటి దానవేటి? నీకు బయ్యిమా? మాటవరసకి అలగన్నాను..." సంజాయిషీగా గవరయ్య. సరళమ్మ, అర్థంగాక గవరయ్యవైపు చూడసాగింది.

"సాసుబిల్లి గున్నమ్మమ్మా. మందస మందారం..." గవరయ్య. అప్పటికర్థమైంది సరళమ్మకు! ఆశ్చర్యపోయింది. మందసా రాణీ పేరు ఎవరికీ గుర్తులేదు, గానీ ఆ రాజరికాన్ని ధిక్కరించిన సాసుబిల్లి గున్నమ్మ గుర్తుండిపోయింది. ఎందరినో ప్రభావితం చేస్తోంది. రాజు మరణంతో అతని చరిత్ర ముగుస్తుంది. వీరుని మరణంతో చరిత్ర ఆరంభమవుతుందన్న వాక్యం గుర్తొచ్చింది సరళమ్మకు.

"కర్రపుల్లల కోసం కయ్యమేటని వొదిలీలేదు. ప్రేణాలికి తెగించి తిరగబడింది గున్నమ్మ. కర్రపుల్లకోసమే అయితే ... దివాణమూ అంత గోరకలికి దిగకపోను. వోదా (హోదా) పోద్దని అనుమానం...!! అసలికి రాజేశ్రావు కయ్యాలన్నీ ... అంది కోసరమే! అతగాని పవరు మీకాడ సెల్లటం లేదు గదమ్మా..." గవరయ్య మాటల్తో సరళమ్మ మళ్ళీ తన సమస్యలోకి వచ్చింది.

పవర్ పోతుందని జమిందార్

అధికారం సహించం అని రైతులూ...

వీర గున్నమ్మ చరిత్రలోంచి సారాంశాన్ని గవరయ్య ఎంత గొప్పగా వర్తమానంతోటి విశ్లేషించి చెప్పాడు! ఆశ్చర్యపోతోంది సరళమ్మ. ఘర్షణకు కారణాలు వెదుక సాగింది. రాజేశ్వర్రావుతో ఘర్షణకు మూలాలెక్కడున్నాయి? కాంట్రాక్టు పనులు కేటాయింపుల దగ్గరా? సబ్సిడీ స్కీముల శాంక్షనింగ్ దగ్గరా? జీపు వాడకం కోసమా? ఫండ్స్ కోసమా? పవరుగల ఛెయిర్‌లోంచి, సోఫాలో కూర్చోవలసి వచ్చినందుకా? ఇవన్నీ కారణాలు కావచ్చు! టీచర్స్ పోస్టింగ్ ఆర్డర్స్ ... వొక సాకు! ఆలోచనలు వొక రూపంలో కొచ్చేయి –

"యానగాలి" వేడిగా, కాలిన జీడిపిక్కల మాడువాసనలను మోసుకొస్తూ బలంగా వీచింది. వీధిలో "నల్లటి పొగమేఘం అలుముకుంది. సరళమ్మ కళ్ళు పులుముకుంటూ...

"...ఈ వేసవి మూణ్ణెళ్ళూ సెలవుబెట్టిపోతే బాగుణ్ణు" తనలో తనే అనుకున్నా బయటకే విన్పించేయి ఆ మాటలు. సెలవు పెట్టినా ... ఎక్కడకు వెళ్లాలి? రెండేళ్ళుగా రెండు వందల కిలోమీటర్ల దూరం తనకూ భర్తకూ! పిల్లలు హాస్టల్‌లో! మరి ఎక్కడికి పోను? అసలు తనకూ భర్తకూ మధ్య దూరం వృత్తిరీత్యా ఏర్పడిందా...? ఆలోచనలు మళ్ళీ మరోవైపు సాగుతుండగా వీధిలో సాగుతున్న పెద్ద ఊరేగింపు తాలూకా నినాదాలు విన్పించేయి. సరళమ్మ, కుర్చీలోంచి లేచి నిల్చొని ఊరేగింపును గమనించసాగింది.

"జీడిపిక్కల కొనుగోలు ధర పెంచాలి."

"జీడిపిక్కల వ్యాపారుల దోపిడీ అరికట్టాలి."

"జీడితోటల మీద హక్కుపట్టాలు రైతులకే యివ్వాలి..." ఊరేగింపు వీధి మలుపు తిరిగింది. ఇంతలో ఫోన్ మ్రోగింది. టీచర్స్ పోస్టింగ్ ఆర్డర్స్ లిస్టు యిమ్మని రాజేశ్వర్రావు దబాయిస్తున్నాడట. స్టేకోసం హైకోర్టుకు వెళ్తాడట. ఏం చేయమంటారని టైపిస్ట్ ఫోన్...!

"లిస్టు యిచ్చేయండి..." నిస్సత్తువుగా ఫోన్ పెట్టేసింది సరళమ్మ.

"అమ్మా ఆపీసుకి టైమయినట్టుగుంది..." గవరయ్య.

"ఈవేళ రానయ్యా..." సరళమ్మ లేచి, బెడ్ రూములోకి వెళిపోయింది. గవరయ్య, గున్నమ్మ ... విచారంగా ఒకరి మొహాన్నొకరు చూసుకుంటూ నిల్చున్నారు. ఒక గంట తర్వాత వొచ్చిన ఫోన్‌కాల్‌కు సరళమ్మ లేచి ఆఫీసుకి బయల్దేరింది. లేదంటే, జీడిరైతులు మెమొరాండం యిచ్చేందుకు ఊరేగింపుగా సరళమ్మ యింటికే వచ్చేవారు!

❊ ❊ ❊

ఛాంబర్ ఆఫ్ కామర్స్ హాలులో సీరియస్‌గా చర్చలు సాగుతున్నాయి. పొడవాటి టేబుళ్ళకు యిరువైపులా కుర్చీల్లో పట్నంలోని వ్యాపార్లందరూ కూర్చున్నారు. ఆ టేబిళ్ళ

వొక కొసకు ఎగ్జిక్యూటివ్ ఛెయిర్ వుంది. దాంట్లో ఛాంబర్ ప్రెసిడెంట్ పెంట బంగార్రాజు కూర్చున్నాడు. హాలు సీలింగ్‌కి వేలాడిన గాలి పంకాలు అవిశ్రాంతంగా, అసహనంగా తిరుగుతున్నాయి. బంగార్రాజు మరింత అసహనంగా వున్నాడు.

"...ఎవర్ని నమ్మాలో, ఎంతదాకా వెళ్లాలో బోధపడ్డం లేదు. ఇటుచూస్తే రైతులు ... మునుపటిలాగ లేరు..." ఎన్ని భయాలనో లోపల దాచుకున్న తంగుడు విష్ణు ... విచారంగా పలికేడు.

మునుపటి రోజుల్లో పెద్దరైతులనో, నాయకులనో, మంచి చేసుకొని వ్యాపారాన్ని సాగించేవారు. ముందస్తుగా అప్పులు రైతులకిచ్చి, జీడిపంటను హామీ పొందేవారు. గతంలో జీడిపిక్కల వ్యాపారం తెల్ల బంగారం వ్యాపారంలా వుండేది.

"ఎపుడైనా, వ్యాపారస్తుడు ఎవుర్నీ నమ్ముకోడు. నమ్మినట్టు నటించి, గడులు నప్పుతాడు..." విష్ణు మాటకు జవాబిచ్చేడు అంధవరపు తవిటయ్య విలాసంగా! ఈమధ్య రియలెస్టేట్ బిజినెస్‌లోకి దిగిన తవిటయ్య సెంటు భూమిగాని, చెల్లని రూపాయిగానీ లేకుండానే లక్షల రూపాయల హౌసింగ్ స్కీమ్స్, ఇళ్ళ ప్లాట్లూ ... టర్నోవర్ చేస్తున్నాడు. ఆసాముల్ని నమ్మించడమే పెట్టుబడి అంటాడాయన!

"అయితిపుడు, నువ్వన్నట్టిగే ఎవర్ని నమ్మి, గడి నప్పుతామో చెప్పు" అడిగేడు విష్ణు.

ఆ ప్రశ్నకు, పిల్లా రవణయ్య మధ్యలో కల్పించుకొని –

"...రాజేశ్వర్రావుని పట్టుకుందామా అంటే అతగానికీ చీటీ వెళ్లిందట. హిట్ లిస్టుల తొలిపేరతన్దేనట..." గొంతు హెచ్చించి చెప్పాడు. ఆ గొంతులో ఆనందం ధ్వనించింది.

పిల్లా రవణయ్యకు పెట్రోల్ బంక్ ఏజెన్సీ యిప్పించేటపుడు రాజేశ్వర్రావు ఎంపీ గారితో సమానవాటా రమణయ్య వద్ద గుంజేడు. అందుకూ, రవణయ్య గొంతులో ఆ ఆనందం!

"...ఇలాటి చీటీలకి జడిసేరకం గాదాయన..." వొకవ్యాపారి.

"...జడిస్తే, జీడితోటలెపుడో వొదిలీసును. జడ్డు...జడడు..." వక్కాణించేడు మరొకాయన.

"...అయితే అతగాని చీటీ చింపీడిం కాయిం. అన్నలు పూర్వం నాటి గణపతి లాటోళ్లు కారు..." బెదిరించేడు సాయిరాజు.

"...రాజేశ్వర్రావూ పూర్వం మనిసికాడు. అతగానికీ ఫిస్టల్ గిస్టలుంది. అతగాను జడుస్తాడా...?" జగ్గయ్య శెట్టి.

"పోనీ, అతని సంగతి మనకెందుకు? మనమేటి చెయ్యాల? అన్నల వర్తమానం

ప్రకారం రేట్లు పెంచుతామా? ఆల్తోటి తగువుకి దిగుతామా? అది తేల్చండి...” ఖత్తాయించేడు ఐస్‌ఫ్యాక్టరీ విశ్వనాథం.

ఒకవైపు జీడిరైతులు ఐక్యవేదికగా ఏర్పడి, ఊరేగింపులు, మెమొరాండం సమర్పణలు, ధర్నాలూ చేస్తున్నారు. రైతులకు అండగా అన్నలు...! రెండు, మూడేళ్ళుగా ఏటా సీజన్‌లో యిదే తీరు!

మరోవైపు వ్యాపార్లు, ఎవరికి వారుగా వ్యాపారాన్ని విస్తరించుకుంటూ, ప్రక్కవాడితో పోటీ పడుతూ తమ ఉమ్మడి వ్యాపార భద్రత కోసం అసోసియేషన్ పెట్టారు. నెలనెలా తమ లాభాల్లోంచి అసోసియేషన్‌కి నిధులు చేర్చారు. గత ఏడాది ఛాంబర్ బిల్డింగ్ గట్టేరు. ఎంపీ గారితో ఓపెనింగ్ చేయించారు. ఈ ఏడాది కేంద్రమంత్రికి ఛాంబర్ తరఫున ఘనసన్మానం జరిపేరు. బస్ షెల్టర్లు, చలివేంద్రాలూ ఏర్పాటుజేసి సాంఘిక సేవ చేసారు. ఇపుడిపుడే వ్యాపారవర్గాలు తమ ఉమ్మడి భద్రతపట్ల నిబ్బరాన్ని పోగుజేసుకుంటున్నారు ... ఇంతలో అన్నల చీటీ!

“మీరంతా చర్చలాపి ... నేను చెప్పేది వింటారా?” బంగార్రాజు, ఛాంబర్ సభ్యులవైపు చూస్తూ, గొంతుపెగిల్చి ప్రశ్నించేడు.

అందరూ నిశ్శబ్దంగా అతనివైపు మొహాల్ని తిప్పేరు.

“...అమ్మేవాడు, కొనేవాడూ వున్నదగ్గర లాభనష్టాలు అనేవి వుంటాయి. దీన్నెవరూ కాదనలేరు. అయితే అపుడపుడూ నష్టపోయిన వాళ్ళు ఘర్షణకి దిగుతారు. అపుడు బలాబలాల బట్టే లాభనష్టాలు! ఇది పూర్వంనుండీ సాగుతున్నదే.

మన కాలానికి వచ్చేసరికి ఇందులోకి రాజకీయాలొచ్చేయి. రాజకీయాలనేవి వచ్చేక ‘ప్రజాసంక్షేమం’ అన్న అదనపు విషయం చేరింది. వ్యాపార నాణేనికి ప్రజాసంక్షేమం, లాభం అన్నవి బొమ్మా, బొరుసులు యిపుడు! దేశ, దేశాల్లో వ్యాపారాలు యిప్పుడిలాగే సాగుతున్నాయి. అయితే సంక్షేమం, లాభం రెండింటి మధ్య బేలన్స్ సాగించే ప్రజాస్వామిక రాజకీయాలున్నపుడు ఘర్షణలు రావు. ఘర్షణ వచ్చిందంటే అపుడిక మనం ఆలోచించటానికేమీ లేదు. మనం సిద్ధం కావటమే.

ఈ యుద్ధం... ఇప్పుడు అన్నల చీటీతో మాత్రమే గాదు ఎన్నడో, ఎక్కడో ఆరంభమయ్యింది. మార్కెట్‌లో మనం... రకరకాల యుద్ధాలు చూసేం. ఇకముందూ చూస్తాం. మనం సిద్ధం కావాలి...” ఊపిరి పీల్చి వదిలి, మళ్ళీ పీల్చి, వదిలి రిలాక్సవసాగేడు బంగార్రాజు.

“యుద్ధంలో వాళ్ళకి పోయేదేం లేదు... దరిద్రం తప్ప! మనకు బోలుడు పోతాయి...” భయాన్ని వ్యక్తంచేసాడు తంగుడు విష్ణు.

"...అయితే అన్నలు దగ్గరకి వెళ్ళి, చెవులు పట్టుకొని గుంజీలు దీసి, వాళ్ళు చెప్పిన రేటు ప్రకారమే కొనుగోలు చేయు..." విసుగ్గా బంగార్రాజు.

"అన్నల రేటు ప్రకారం కొనుగోలు చేసినా, గుంజీలు తియ్యాలా?" బొజ్జ బాగా పెరిగిన వారణాసి హరి అమాయకంగా అడిగేడు.

"రోడ్డువార బడ్డీ నడిపినోడూ ఛాంబర్ మెంబరయిపోతే చర్చలు యిలగే వుంటాయి. పెద్దోడు. పదిరకాల బిజినేస్‌లున్నోడు. చాంబర్ ప్రెసిడెంటు... అతగాను చెప్పింది వినకండా... అడ్డుపుల్ల లేంటీ? ఇదిగోర్ర, యిదే చెప్తన్నాను. రోజులు మారిపోనాయి. బంగార్రాజు గ్రయించేడు. మనకందరికీ తెలివితేటలుంటే అతను చెప్పింది గ్రయిస్తాం. అతనెనకాల నడుస్తాం. లేపోతే సెడిపోతాం ఆఁ అది తెల్సుకోండి..." హెచ్చరిస్తూ మాట్లాడేడు బరాటం గుర్నాధం. గుర్నాధానికి, బంగార్రాజుకీ ... కంబైన్డ్ సిన్మాహాలుంది!

గుర్నాధం మాటలతో అందరూ నిశ్శబ్దంగా, బంగార్రాజువైపు చూసేరు. అప్పుడు, బంగార్రాజు అందర్నోసారి చూసి, తలపంకిస్తూ కళ్ళు మూసుకొని –

"...ఈరోజుతో, మన అసోసియేషన్ రద్దు..." అన్నాడు.

అందరూ తికమకపడి ఆశ్చర్యంగా చూడసాగేరు.

"...రైతుల మెమొరాండం అందుకున్న ఎమ్డీవో సరళమ్మ మన ఛాంబర్ అసోసియేషన్‌కి కబురు చేసారు ధరల గూర్చి చర్చల కోసం. అటు అన్నల అల్టిమేటం. అందరూ అసోసియేషన్ నుండి జవాబు కోసం చూస్తున్నారు. ఆ జవాబు చెప్పకుండా ఎస్కేప్ కావడానికి ... ఎసోసియేషన్ రద్దు వొకటే మార్గం..." అన్నాడు కళ్లు మూసి, తలపంకిస్తూ బంగార్రాజు.

అందరూ, ఆశ్చర్యంగా చూడసాగేరాయన్ని. బంగార్రాజు అపుడు, కళ్ళు తెరిచి–

"ఇక రెండోది రాజేశ్వర్రావుకి మనం సపోర్టు యిస్తే అతను యుద్ధభూమిలోకి దిగుతాడు. మూడోది అన్నల చీటీ ఆధారం చూపి, మనకు రక్షణ కల్పించమని పోలీసు రక్షణకు దరకాస్తు చేద్దాం. నాలోగోది మన మిల్లులు కొన్నాళ్ళు మూసేద్దాం. నష్టమేం లేదు. ఎపుడైనా మన మిల్లులే జీడి పిక్కల్ని ఆడుతాయి గదా. గానీ, ఈలోగా పనులు పోయిన మిల్లు కూలీలు అన్నల మీద ఆగ్రహిస్తారు. ఇవే ప్రస్తుతం మన యుద్ధతంత్రాలు!" ప్రకటించేడు.

ఛాంబర్ యావత్తూ, తమ నాయకుని యుద్ధతంత్రానికి ఆశ్చర్యపోయింది. విజయం తమదేనన్న నమ్మకం కలిగేసింది అందరిలో. అంతే ఛాంబర్ ఆఫ్ కామర్స్ హాలు చప్పట్లతో మార్మోగిపోయింది.

"పదండి, ఈ విషయాలన్నిటీనీ మెమొరాండంలో చేర్చి ఎమ్డీవో సరళమ్మ గారికందజేద్దాం..." దారితీసేడు బంగార్రాజు.

* * *

మండలాధ్యక్షురాలి ఛాంబర్‌లో శాంతామణి ఒంటరిగా వుంది. ప్రక్కనున్న సోఫాలో రాజేశ్వర్రావు లేడు. ఒక అధికార పీఠం మీద ప్రక్కన నియంత్రించే మనిషెవరూ లేకుండా – స్వేచ్ఛగా కూర్చున్నది శాంతామణి.

తూర్పుగాలి చల్లగా కిటికీలోంచి తగుల్తోంది. వేడి తగ్గి, వాతావరణం చల్లబడే వేళ! సాయంత్రం నాలుగ్గంటలు దాటుతోంది. ఇంట్లో యేమీ తోచక...? నిజంగా తోచకనా... వచ్చింది? కాదు, మనసులోపల ఎందుకో అశాంతి, ఆందోళన...! ఎందుకో, సరళమ్మతో మాట్లాడాలనిపించి వచ్చింది. వచ్చేక ఆలోచనల్లో పడింది... అర్ధగంట దాటింది, తన అవసరం పడి ఎవరేనా వస్తారేమోనని చూసింది కొంతసేపు. ఎవరూ రాలేదు. తనతోపాటు భర్త వస్తే మాత్రం తెరలు, తెరలుగా వచ్చేవారు ప్రజలు. అపుడయినా మాట్లాడేది ఆయన్తోనే గదా? అభ్యర్థనలూ, సంప్రదింపులూ ... ఆయన్తోనే! చిన్నప్పుడు చూసిన దృశ్యం గుర్తొస్తోందామెకు.

వీధిలో ఒక సాయిబు కోతిని ఆడించేవాడు. కోతి ఒంటిమీద రంగురంగుల జుబ్బా వేసేవాడు. మెడలో పూసలు రకరకాల సైజులవి...అలంకరించి, దానిని మచ్చికజేసుకొని తను చెప్పినట్లల్లా ఆడించేవాడు. ఆ ఆట చూసి, ప్రేక్షకుల నుంచి డబ్బులు యేరుకొనేవాడు.

ఇప్పటికీ, కోతి ఆటలో మరువరానిది – సాయిబు దానిచేత నీళ్ళు మోయించే ఆట! కన్నవారింటికి నీళ్ళు తీసుకురా అంటే అదేమో, ముక్కుతూ, మూల్గుతూ నీళ్ళకడవ ఎక్కడ ఎత్తి పడేస్తుందోనన్నట్లు తెస్తుంది. ఉమ్మడి కాపురంనాడు అత్తవారింట నీళ్ళు తెమ్మంటే ఎవరిమీదనో కక్షతో విసురుగా వెళ్ళి, నీళ్ళు తెస్తూ ధడాలున కడవ దించుతుంది. అదే వేరుపడి, స్వంత కాపురంనాడు నీళ్ళకోసం వెళ్లమంటే – ఖాళీ కడవతో నీటికి బయల్దేరిన నుంచీ, తిరిగి నీళ్లకడవ యింట్లో పెట్టేదాకా అది అత్యంత జాగ్రత్తగా, బాధ్యతగా, తనదైన కర్తవ్యంగా నీళ్ళు తేవటం చూపుతుంది. ప్రేక్షకులు – దాని స్వార్థాన్ని గుర్తించినట్లుగా 'హమ్మ చమత్కారీ' అని నవ్వుకొనేవారు. గానీ శాంతామణికి నవ్వు వచ్చేది కాదు. ఆ దృశ్యం మరోలా, అర్థమయ్యేది.

శాంతామణి, మరి ఆలోచించలేకపోయింది...! మనసు చివుక్కుమంది. అన్యమనస్కంగా, కాలింగ్ బెల్ నొక్కింది.

'అమ్మా' – అంటూ గవరయ్య వచ్చేడు.

గవరయ్యను చూసి, ఆలోచనలాగినయి –

"ఆఫీసులో అందరూ వున్నారా?"

"ఉన్నారమ్మా..."

"..ఎమ్మీవో గారూ...?"

ఎందుకడుగుతున్నారోనని ఆశ్చర్యపోతూ, గవరయ్య –

"ఉన్నారమ్మా..." చెప్పాడు.

"గవరయ్యా సరళమ్మ ఎలాంటి మనిషి?"

"నిప్పు తల్లీ..."

"ఆహాఁ అదిగాదు నా ఉద్దేశం. అందర్తో బాగానే వుంటారా?" అని అడిగింది.

"అలాటి తల్లిని, మరెరగమమ్మా. కష్టం, సుకం కనుక్కుంటారు. చల్లని తల్లి..." సంబరంగా చెప్పసాగేడు గవరయ్య.

"...మరి, మాతో ఎందుకలాగుంటారు..." ప్రశ్నించింది శాంతామణి.

గవరయ్య జవాబు తెలీక, మౌనంగా వహించాడు.

"...నాకు మాత్రం ఆవిడంటే గౌరవమే..." చెప్పింది శాంతామణి.

"...అమ్మగోరికీ తమరంటే అభిమానమేనమ్మా, తమ కట్టూ, బొట్టూ, నడకా...నిండయిన పేరంటాలులా గుంటారట తఁవరు..."

ఆశ్చర్యంగా చూసింది శాంతామణి! ఆ తర్వాత –

"...సరళమ్మని నేను రమ్మన్నానని పిలుస్తావా?" అడిగింది. గవరయ్య వెళ్లాడు. శాంతామణికి ఊరట కల్గించేయి గవరయ్య మాటలు. సరళమ్మ కోసం ఏమేనా తెప్పించాలని కాలింగ్ బెల్ నొక్కింది.

ఈసారి బెల్‌కు గున్నమ్మ వచ్చింది.

"...ఎమ్మీవో గారు టీ తాగుతారా, కాఫీయా...?" అనడిగింది శాంతామణి.

"ఏటీ తాగరు..." జవాబిచ్చింది గున్నమ్మ ముక్తసరిగా.

ఆ జవాబు నచ్చలేదు శాంతామణికి. గున్నమ్మవైపు అసహనంగా చూస్తూ –

"మరేం తాగుతారు..." అనడిగింది.

"దాహమేస్తే నీళ్లు తాగుతారు..."

మళ్లీ అదే పెడసరం! శాంతామణి చిరాగ్గా, కుర్చీలోంచి లేచింది. సరిగ్గా అప్పుడే సరళమ్మ వచ్చింది. ఆమెను చూసి, శాంతామణి ప్రసన్న వదనంలోకి మారింది, కూర్చోమని ఆహ్వానించింది, ఎదురెదురు కుర్చీల్లో కూర్చొని, ఒకరినొకరు కళ్ళు కలిపి చూసుకున్నారు కాసేపు. ఆ తర్వాత మరి కాసేపు, టేబిల్ మీది క్లాత్‌ని చూసుకు కూర్చున్నారు. గున్నమ్మ తన ఉనికిని తెలియజేసింది.

"...రెండు కొబ్బరి బొండాలు తీసుకురా..." పది రూపాయల నోటు యిచ్చింది శాంతామణి. గున్నమ్మ వెళ్లింది. ఆ తర్వాత మళ్లీ నిశ్శబ్దం...

"...ఎందుకో పిల్చేరట..." సరళమ్మే అడిగింది.

శాంతామణి, సరళమ్మ మొహం చూస్తూ –

"...గుండ్రని మొహానికి తగ్గ ఫ్రేమ్. మీ కళ్లద్దాలు బాగున్నాయి..." అంది. ఇది చెప్పటానికా పిలిచేరన్నట్లుగా చూసింది సరళమ్మ.

"మా ఆయన మీ ఆర్డర్స్ మీద స్టే కోసం వెళ్లాడు..." అంది శాంతామణి, ఆమెకు, మరేవో విషయాలు మాట్లాడాలని మనసులో ఆరాటం. గానీ అవి ఎలా ఆరంభించాలో తెలీటంలేదామెకు.

"తెలిసింది..." ప్రశాంతంగా చెప్పింది సరళమ్మ.

మళ్ళీ కాసేపు నిశ్శబ్దం.

"...కోర్టుకి వెళ్లింది మీ ఆయన కాదు. మీరే...!" నవ్వుతూనే సరళమ్మ.

మొదట అర్థంగాక తెల్లబోయి, తర్వాత అర్థమయ్యేక, రానినవ్వు రప్పించుకు నవ్వింది శాంతామణి.

"ఏమవుతుంది?" అనడిగింది.

"ఏమో, కోర్టులు ఎపుడు... ఏ విషయం మీద సునిశితంగా వుంటాయో ఊహించలేం..."

"...స్టే రాకపోతే బాగుణ్ను..."

ఎందుకలా కోరుకుంటుందో తెలీక, ఆశ్చర్యంగా చూడసాగింది సరళమ్మ.

"అలాంటప్పుడు, స్టే పేపర్స్ మీద సంతకం పెట్టకపోతే బాగుణ్ణుగదా?" ప్రశ్నించింది సరళమ్మ.

"...అసలీయన్ని పెళ్లాడకపోతే బాగుణ్ణు..."

ఆ జవాబుకి విస్తుబోయింది సరళమ్మ.

"పెద్ద చెరువు కంపు... పెద్దింటి భోగట్టా... వేగం బయటపడవు. మా ఇళ్ళల్లోపల విషయాలెవరికీ తెలీవు. భోగభాగ్యాలూ, అంతస్తులూ... కన్పించినట్లు మా అంతరంగాలు కన్పించవు.

మీతో మాట్లాడాలన్పించి పిల్చేను. ఏమ్మాట్లాడాలో తెలీటంలేదు. నాకు మాత్రం మీ మీద కోపం లేదు. మీతో విరోధం లేదు ... ఆc! ఈ క్షణానికి గూడా..." అంటూ ఆగింది శాంతామణి.

మాటలయితే ఆగినయిగానీ, ఆమెలో ఉద్వేగం ఆగలేదు. సరళమ్మ చాలాసేపు ఆమెను చూస్తూ వుండిపోయింది. శాంతామణి ఏమిచెప్పి, ఏమి చెప్పలేకపోయిందో ఊహించసాగింది. ఏమి కోరుకొని, దేనితో సమాధాన పడుతోందో గ్రహించటానికి తంటాలు పడ్తోంది.

శాంతామణి, యింకా ఉద్వేగంగానే వుంది. శాంతామణి డిగ్రీ పాసయ్యింది. కన్నవారు ... ఆ మండలంలో పేరు ప్రతిష్టలు గల కుటుంబీకులే. ఒకనాడు కలిమిగలవారే అత్తవారి లాగానే! ఆదిలో, జమీందారీ రోజుల్లో శాంతామణి కన్నవారు రైతాంగ పోరాటాలు నడిపేరు. అత్తవారి కుటుంబీకులు మాత్రం దూరంగా వుండి వ్యవసాయం చూసుకునేవారు. పోరాటాలు, ఉద్యమాలూ, రాజకీయాల్లో మునిగిన శాంతామణి కన్నవారు తాతల తరం నుండి తండ్రులు తరం వచ్చేసరికి పేరు ప్రతిష్టలు పెరిగేయి, భూమీపుట్రా తరిగేయి. కేసులూ, ఆందోళనలు వల్ల వ్యవసాయం పన్లు వెనుకబడేవి. అయితే రాజకీయ చైతన్యం కారణంగా ఆ ఇంట శాంతామణి తరం వచ్చేసరికి అందరూ విద్యావంతులైనారు. శాంతామణి, ఆ రకంగా డిగ్రీ చదువుల వరకూ వెళ్ళగలిగింది.

జమీందారీ రద్దు, స్వాతంత్ర్యం, పంచాయతీరాజ్ పాలనా మార్పుల నేపథ్యంలో చిన్నరైతుగా మిగిలేడు శాంతామణి తండ్రి. నౌకరీలకెగబ్రాకి, ఊరిని విడిచి వెళిపోయేరు శాంతామణి సోదరులు. మిగిలిన కొద్దిపాటి భూమిని, తాతలనాటి కీర్తినీ వొదులుకోలేక తండ్రి మాత్రం ఊరిలో మిగిలేడు. ఊరితో బంధాన్ని గట్టిపర్చుకునేందుకు శాంతామణిని రాజేశ్వర్రావుకిచ్చి పెళ్ళి చేశాడు.

రాజేశ్వర్రావు 'లా' కోర్సు పూర్తిచేసి, రాజకీయ వేదిక కోసం వెదకగా, శాంతామణి కన్నవారి కుటుంబ సంబంధం ... కలిసివచ్చింది. ఈలోగా తెలుగుదేశం ఆవిర్భావం, రాజేశ్వర్రావు పసుపుచొక్కా ధరించటం ... ఎమ్మెల్యేగా గెలవటం తర్వాతి ఎన్నికల్లో ఓటమి మరోసారి పోటీపడటం ఈలోగా మండలంలో పట్టుకోల్పోకుండా పావులు నడపటం భాగంగా, స్త్రీలకు రిజర్వు స్థానంలో శాంతామణిని మండలాధ్యక్షురాల్ని చేయటం... జరిగింది.

తండ్రికోసమని, పెళ్ళి విషయంలో తొలిసారిగా రాజీపడిన శాంతామణికి ఇపుడు అన్ని విషయాల్లోనూ ... రాజీయే మార్గంగా మిగిలింది. ఎప్పుడో, ఎందుకో, ఒకోసారి ... బ్రద్దలవుతుంది లోలోపల గడ్డకట్టుకున్న అసంతృప్తి...

ఫోన్ మ్రోగింది. రిసీవర్ ఎత్తి "హలో..." అంది శాంతామణి. ఆ తర్వాత ఫోన్ సరళమ్మకి అందించి –

"మీ కోసమే. కలక్టరేట్ నుంచట..." అంది.

సరళమ్మ ఫోన్ అందుకొని, మాట్లాడింది.

"...జన్మభూమి రెండో విడత ప్రోగ్రాం. రేపు కలక్టరుగారు ధనుపురం విలేజ్ వస్తారట. ఏర్పాట్లు చూడాలట..." ఫోన్ పెట్టేస్తూ, చెప్పింది సరళమ్మ.

గున్నమ్మ కొబ్బరి బొండాలను తెచ్చి, ఇద్దరికీ అందిస్తూ –

"...మొకమ్మీద తన్నీగల్లనీసరికి తగ్గేడు. గాడిదలు కాసినోడిలాగ ఆడి మొహమూ...ఆడూ..." ఎవర్నో దులిపేసిన భోగట్టా చెప్పింది.

"...ఎవర్ని దులిపేవంటా?" నవ్వుతూ అడిగింది సరళమ్మ.

"...అండమాన్నిండొచ్చీసేడట. నా కాళ్ళకాడికి వుండిపోతాడట..." అంతే చెప్పింది. సరళమ్మకు అర్థంగాలేదు. గానీ శాంతామణికి అర్థమైంది.

"...నీ భర్తా...?" అనడిగింది శాంతామణి.

"...భర్తా? బల్లిగుడ్డా? ఆడికీ, నాకేటి సంబంధం?"

"...విడాకులివ్వలేదు గదా...?"

"గుడ్డికన్ను యిప్పితే ఎంత, మూస్తే యెంత? ఇడాకులే కావాలంతే - యీ సెనాన యిచ్చీగల్ను..." విసురుగా బదులిచ్చి ఖాళీ బొండాలు తీసుకొని, వెళ్ళిపోయింది గున్నమ్మ.

శాంతామణి వెళ్తోన్న గున్నమ్మ వేపే చూడసాగింది. సరళమ్మ వస్తానండీ అంటూ లేచింది.

✻ ✻ ✻

సరళమ్మ తిరిగి తన సీట్లోకి వచ్చి కూర్చున్నాక, హెడ్‌క్లార్క్ వచ్చి, కలెక్టర్ ప్రోగ్రాం మళ్ళీ చెప్పాడు.

"...ధనుపురం ఊరిలో పరిస్థితి బాగోలేదు మేడం. ఆ ఊరి రైతుల్ని ... జీడితోటల నుంచి, తరిమి కొట్టేరట. నిన్న రాత్రివేళ జరిగిందట. రాజేశ్వర్రావుగారి హస్తం ... వుందంటారు. రైతులకి బలమైన గాయాలయినాయట. దాడిచేసిన వారికీ ... కొందరికి దెబ్బలు తగిల్నాయట..." హెచ్‌సీ, చెప్తున్నాడు.

సరళమ్మ ఆలోచించసాగింది, ఏం చేయాలో పాలుబోవటం లేదు. ధనుపురం రైతులు ఊరేగింపుగా వచ్చి మెమొరాండమిచ్చేరు. రేపటి జన్మభూమి కార్యక్రమాన్ని బహిష్కరిస్తామన్నారు. ఆలోచిస్తూ టేబుల్ మీది రైతుల మెమొరాండాన్ని మళ్ళీ చదువసాగింది.

జీడిపిక్కల కొనుగోలు ధర పెంచాలనీ, తోటలపై బినామీ లీజు పొందిన రాజేశ్వర్రావు వర్గం వైదొలగాలనీ, రైతుల వేలిముద్రల సాక్షిగా సమర్పించిన వినతి పత్రం!

"ఇటు రైతులూ అటు రాజేశ్వర్రావు వర్గమూ, వ్యాపారవర్గమూ మూడు వర్గాల మధ్య ... ఈ మూడేళ్ళనించే కాదు మేడం ఎప్పటి నుంచో ఈ ఘర్షణ సాగుతోంది..." హెచ్‌సీ, సమస్య గురించి చెప్పాడు. ఎవరెవరి మధ్య ... ఎందుకోసం సాగుతోన్న ఘర్షణో అర్థమయ్యేట్లు చెప్తున్నాడు.

సరళమ్మకాక్షణాన ... ఇరువైపు ఆ యుద్ధానికి మోహరించి ఎదురెదురుగా నిల్చున్న రెండు సైన్యాలు గుర్తొచ్చేయి. ప్రజలూ, తనూ, తనతోపాటూ శాంతామణీ ... ఒకవైపు నిల్చున్న సేనలో వున్నట్లనిపించింది. సరళమ్మ దీర్ఘంగా ఆలోచించి -

"ఇపుడు ధనుపరం వెళ్లాలి, జీపు డ్రైవర్ని పిలవండి..." అంది. హెడ్‌క్లార్క్ ఆందోళనగా

"...ఇపుడా ఊరు వెళ్ళటం మంచిదికాదు మేడం. ఆ ఊరు అన్నలకు బలమైన స్థావరం..." మరింకేమీ చెప్పడానికి సాహసంలేక ఆగాడు.

"...ఈ రోజే, ఆ రైతుల్తో మాట్లాడితే ... ఫలితముంటుంది. రేపు కలెక్టర్ గారి ప్రోగ్రాం..."

సరళమ్మ మాటలకు మధ్యలోనే అడ్డుతగిలి –

"నిజమే మేడం. కానీ సిట్యుయేషన్ గమనించండి. రైతులు దెబ్బతిని వున్నారు. అంతేగాక, ఆ కొట్లాటకేసు మీద రైతు నాయకులను కొందర్ని పోలీసులు అరెస్టు చేశారు. ఈ పరిస్థితిలో అన్నలేం చేస్తారో అని అందరూ ఆందోళనలో వున్నారు. నాలుగైదేళ్ళ కిందటనుకుంటాను, స్మారకసభ సందర్భంగా అరెస్టయిన తమ నాయకుల విడుదలకోసం ఎమ్మీవో గారిని కిడ్నాప్ చేసారు...!" చెప్పుకుపోతున్నాడు హెచ్.సీ.

సరళమ్మలో వ్యక్తపరచలేని అశాంతి అలుముకుంది. కుర్చీలో వాలిపోయి ... కళ్ళు మూసుకుంది. సముద్రగాలి... చల్లగా తగుల్తోంది.

కళింగతీరం వచ్చేక అశోకుడు యుద్ధవిరమణ చేసాడట! బుద్ధం శరణం గచ్ఛామీ అన్నాడట! శాంతిని ఆశించేడట! గానీ, ఏదీ శాంతి...!

"మేడం, మీరు యింటికి వెళ్ళి రెస్ట్ తీసుకోండి. నేను, మరోసారి కలెక్టరేట్‌కి ఫోన్ చేసి, ప్రోగ్రాం వాయిదా అడుగుతాను. కాదూ, కూడదంటే పోలీస్ ప్రొటక్షన్ ఏర్పాటుకి ట్రై చేస్తాను..." చెప్పాడు హెచ్.సీ.

"...వొద్దొద్దు. మీరేం చెయ్యొద్దు. రేపు ఉదయానే ... నేను ధనుపురం వెల్తాను. నేను రైతుల్ని వొప్పిస్తాను. జన్మభూమి కార్యక్రమం జరిపిస్తాను..." విశ్వాసంతో దృఢంగా పలికింది సరళమ్మ.

హెడ్ క్లార్క్, ఆశ్చర్యంగా, నోరు వెళ్లబెట్టి చూస్తూ నిల్చుండిపోయేడు. సరళమ్మ లేచి, ఇంటికి బయల్దేరింది.

* * *

ప్రొద్దున్నే నిద్రలేచి, సరళమ్మ పోలీస్ స్టేషన్‌కి ఫోన్ చేసి అరెస్టు జేసిన రైతుల్ని విడిచిపెట్టమని కోరింది. ఇన్స్పెక్టర్, అభ్యంతరం చెప్పబోతే జామీనుగా తాను వుంటాననీ ఇల్లూ, పొల్లూ, భూమి, పట్టా కలిగిన రైతులు పరారయిపోరనీ కోర్టుకి హాజరవుతారనీ నచ్చజెప్పింది. ఇన్స్‌పెక్టర్ ... వొప్పుకున్నాడు.

శుభోదయమే...! రైతుల్ని శాంతపర్చవచ్చు. ఇక వ్యాపారుల్తో మాట్లాడ్తేనో...!

పెంట బంగార్రాజుని కన్విన్స్ చెయ్యాలి ఎలాగైనా... అనుకుంటూ ఫోన్ చేసింది. బంగార్రాజు వ్యాపార వేదాంతం మాట్లాడేడు. తమకు అసోసియేషన్ లేదనీ, తలోదారి అనీ, ఎవరికి ఎవరీ పోటీ ప్రపంచాన ... అన్నాడు.

మళ్ళీ నిస్పృహ చోటుచేసుకోసాగింది. ఫోన్ పట్టుకు, ఆలోచనల్లో మునిగిపోయింది. మిల్లర్స్ అసోసియేషన్ రద్దూ, రైతులపై దాడీ, పోలీసు కేసూ ... ఇవన్నీ ఒక పథకం ప్రకారం జరిగిన ఘటనలుగా... అనుమానం కలిగింది సరళమ్మకు! అయితే, ఈ పథకానికి సూత్రధారి ఎవరు...? రాజేశ్వర్రావా? ఆలోచనలు రాజేశ్వర్రావువైపు మళ్లినాయి...!

రాజేశ్వర్రావు ... విరోధి చుట్టూ వల విసురుకుంటూ వస్తాడు. రెండేళ్లుగా మండలాభ్యుదయ అధికారిణిగా ... ఎన్ని వలలను ఛేదించుకు వచ్చిందో సరళమ్మ...!

మండలంలో, కన్స్ట్రక్షన్ వర్క్స్ కాంట్రాక్టులు తన వర్గంవారికే యిమ్మంటాడు. తీరా, యిచ్చేక, ప్లానూ, ఎస్టిమేషన్ ప్రకారమూ కన్స్ట్రక్షన్ జరగదు. అయినా, బిల్స్ పాస్ చేయమని వొత్తిడి! సంబంధిత ఇంజనీర్ని లొంగదీసి, ఎమ్ బుక్ రాయింపించి కాంట్రాక్టర్ని సరళమ్మ మీదకి యుద్ధానికి వొదుల్తాడు.

సరళమ్మ చాలావాటిదగ్గర సరేలే అని రాజీపడేదిగూడా! ఒక్కోసారి, ఎంపీపీ శాంతామణి మధ్యవర్తిత్వం.

బలహీనవర్గాల కోలనీల కోసం, సబ్సిడీ స్కీములకోసం, వృద్ధాప్య పెన్షన్ కోసం ... శాంతామణి ఏమేమో చెప్పేది.

"రాజకీయాల్లో వున్నవాళ్ళం, కొన్ని స్కీములు మేము ప్రసాదించినట్లుగా ప్రజలకు కనబడాలి. మా ఓటర్లకు, కొన్ని పథకాలు అందాలి. ఇదంతా ఇప్పటి రాజకీయం, మేమే కాదు, ఎవరైనా అంతే! అన్నిటికీ మీరు అడ్డుపడితే ఎలా...?"

ప్రజలను ఓటర్లుగా చూసే రాజకీయాల్ని ... ఖండించలేక, అంగీకరించలేక ... అవస్థలు పడ్తోంది సరళమ్మ. రెండేళ్ళుగా... అన్నిచోట్లా... రాజేశ్వర్రావు... వలలు విసుర్తూనే వున్నాడు. ఈవేళ, నేరుగా తలపడి, టీచర్ పోస్టింగ్ ఆర్డర్స్ మీద...స్టే వరకూ వెళ్లాడంటే వెనుక, ఎన్నో కారణాలు!

అన్నింటిలో ముఖ్యమైనది చీఫ్ మినిస్టర్ ఎంప్లాయిమెంట్ యోజన (సి.ఎం.ఇ.వై.) పథకం! ఒక్కో గ్రూపుకీ డబ్బయి అయిదు వేల రూపాయల ఆర్థిక సహకారం! తన గ్రామంలో, తన చెప్పుచేతల్లో వున్న మనుషుల్తో రెండు సంఘాలు పెట్టించి, సి.ఎం.ఇ.వై. పథకం కోసం దరకాస్తు చేసాడు. నిజంగా అర్హులూ, లబ్ధి పొందాల్సినవారూ అదే గ్రామ పంచాయితీ హేమ్లెట్ విలేజిలోని "అంబేద్కర్ యువశక్తి" వారూ, "శారదా మహిళా మండలి" వారూ! సరళమ్మ ... రాజేశ్వర్రావ్ వలలను ఛేదించింది. తన మనుషులచేత రాజేశ్వర్రావు ధర్నా

చేయించేడు. పై అధికార్లకు కంప్లయింట్ పెట్టించేడు. భయపెట్టించేడు. అయినా సరళమ్మ సి.ఎం.ఇ.వై. పథకం రాజేశ్వర్రావుకి దక్కనీయలేదు.

సరళమ్మ... ఆలోచనల్లోనే వుంది. గున్నమ్మా, గవరయ్యా పోట్లాడుకుంటూ వచ్చేరు.

"ఏంటర్రా యిద్దరూ పోరు జేసుకుంటున్నారు..." అడిగింది సరళమ్మ..

"మాలో మాకు పోరేటమ్మా? ఆస్తి కోసమా, అధికారం కోసమా పోరు జేసుకుంటాం...? మీ గురిండే తగువులాడ్తన్నాం. ధనుపురం ఎళ్లొద్దని నీనూ, ఎల్లాలనీ తనూ..." చెప్పాడు గవరయ్య.

గవరయ్య మాటల్తో ఏదో ఎరుక గలిగింది సరళమ్మకు! ఎవరయినా – పోరుజేసేది అధికారం కోసమో... ఆస్తికోసమో...! నిజమేగదా! ఎంత సింపుల్‌గా చెప్పాడు గవరయ్య! ఆశ్చర్యంగా చూడసాగింది.

ఇంతలో జీపు హారన్ విన్పించింది.

సరళమ్మ, గబగబా బయల్దేరింది. ఆమెతో పాటు, గున్నమ్మా, గవరయ్యా బయల్దేరారు. జీపు ధనుపురం వైపు సాగింది.

మండల కేంద్రం దాటి పదిహేను కిలోమీటర్ల కాకిమార్గంలో వుంది ధనుపురం. సముద్రతీరం. పచ్చని కొబ్బరి చెట్లూ, జీడితోటలూ కళ్లనుండి... వెనక్కు కదుల్తుంటే సీటు వెనక్కి వాలి, సరళమ్మ –

"కవిటి ఉద్దానం, మీ మెట్ట ఉద్దానం మీద సంపద ప్రాంతం గదా?" అనడిగింది గవరయ్యను.

"ఔనమ్మా..."

సరళమ్మ మరింకేమీ ప్రశ్నించలేదు. ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తూ ... ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని చూస్తూ కూర్చుంది. అర్ధగంటలో జీపు ధనుపురం ఊరు సమీపించింది.

ఊరి ముందరి పాఠశాల ఆవరణలో ఎర్రజెండాల్తో రైతులు బైఠాయించేరు. ఊరిలోకి వాహనాలు రాకుండా నాటు బండ్లను బారికేడ్లుగా పెట్టేరు. జీపు అక్కడ ఆగింది.

"అదిగదిగో తీరప్రాంత మదేనంట ఉద్దానం...

ఉద్దానం కాదుర – ఉద్యానవనం రా..." ఎవరో గొంతునిండుగా, ఉద్దానం సౌందర్యాన్ని పలికిస్తున్నాడు.

జీపు దిగింది. పాట ఆగింది, రైతులు నినాదాలారంభించేరు. గవరయ్యా, గున్నమ్మా అమ్మగారి కిరువైపులా చేరారు. సరళమ్మ నేరుగా, పాఠశాల ఆవరణలోకి నడిచేరు. రైతులు లేచి, దారికడ్డంగా నిలిచేరు. దాదాపు పదిహేను నిమిషాలు నినదించేరు...!

సరళమ్మ వారి సామూహిక కంఠానికి ఆశ్చర్యపోయింది. ఇంతమంది మధ్య ఏ

వైరుధ్యమూ లేదా? వైరుధ్య రహితంగా, ఇందర్నీ ఐక్యంజేసిన శక్తి ఏది? ఆలోచనల్లోనే, అసంకల్పితంగా చేతులెత్తి నమస్కరించింది వారికి!

నినాదాలాగినయి.

"నేనిపుడు, మీ అవసరంపడి వొచ్చేను, మీతో మాట్లాడాలి..." అన్నదామె.

"ప్రజలవద్దకు పాలనగదా! డ్రామాకంపెనీ అంతా దిగలేదేం?" జనంలోంచి, ఎవరో ప్రశ్నించేరు.

సరళమ్మ –

"...మీలో, ఎవరితో మాట్లాడాలి?" అనడిగింది.

"ఏం? అందర్తో మాట్లాడలేవా?" మళ్ళీ జనంలోంచి ప్రశ్న.

"మాట్లాడ్డానికేఁ వుంది. మెమొరాండం చూడ్లేదా?" జనంలోంచే.

"దయచేసి, శాంతపడండి, మీ మెమొరాండం చూసేను. మీరు కోరేవి న్యాయమైనవే..." వివరించబోయింది సరళమ్మ.

"అయితే, మరి తీర్చడానికి అడ్డఁవేటో?"

సరళమ్మ క్షణకాలం మౌనంగా అందర్నీ చూసి –

"... ప్రయత్నిస్తూన్నాం. ప్రభుత్వంలో ఏపనయినా, ప్రొసీజర్స్ ప్రకారం జరగాలి..." అంటూ విధానాలు గురించి చెప్పబోయింది.

"...ఏ ప్రొసీజర్స్ ప్రకారమూ మా రైతు బతుకుల్లో యింత బుగ్గి పోస్తున్నారంతా...?" జనంలోంచి ముందుకొచ్చి, ప్రశ్నించేడు రఘురామయ్య.

రఘురామయ్యకు అరవయ్యేళ్ళుంటాయి. సన్నగా, తెల్లగా...కోటేరేసిన నాగలిలా తలపాగాతో నిల్చిన రఘురామయ్యను సరళమ్మ గౌరవభావంతో చూసింది. సాత్వికమైన కళింగరైతు ... కళ్ళకు గట్టేడామెకు.

"...ఏ ప్రొసీజర్స్ ప్రకారమూ కాలుష్యాన్ని పట్టణానికీ, పల్లెలకీ సరఫరా జేసే మిల్లులకి లైసెన్స్‌లిచ్చేరు? జీడిపిక్కల ధర పెరగకుండా, తెల్ల బంగారాన్ని కుట్ర పద్ధతుల్తో ఏటేటా నొల్లుకుపోతున్న వ్యాపారులకి ఏ ప్రొసీజర్స్ ప్రకారం రక్షణ యిచ్చేరు? ఏళ్లతరబడీ చారెడు భూమికీ, జానెడు గుడిసెకీ, గుక్కెడునీటికీ... యిక్కడి జనం అరిగోసబెట్టినా పట్టించుకోవటానికి మీ ప్రభుత్వానికి ఏ ప్రొసీజర్స్ అడ్డొస్తున్నాయి? ఇక్కడి మొక్కల్ని పెంచి, తోటల్ని సాకినోల్లం మేము. మా తోటలపైకి, మా మీదకీ గూండాల్ని ఎగదోలి కొట్టించేరు. గూండాలను అరెస్టు చెయ్యమని పోలీసుల్ని అడిగితే మా మీదనే కేసుపెట్టారు. మా జనాలను అరెస్టు చేసారు.

ఇక్కడి, నా తరం రైతులు జమీందార్ల జులుం, తెల్లోల్ల మాయ, నల్లదొరల

దోపిడీ, హింస అనుభవించి పండిపోయేరు. ఇంకెన్నాళ్లీ హింస...? కళ్ళు తెరిచి చూడండి..." రఘురామయ్య ఒంటిమీది లాల్చీ తీసి, వీపు చూపించేడు.

అతని వీపు చాలుబోసిన భూమిలా విచ్చుకొని వుంది ఎఱ్రగా! వీపు మీద రక్షక భటులో, కిరాయి గూండాలో తమ రాక్షసత్వాన్ని రాసేరు.

సరళమ్మ కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగేయి. రైతుల దేహాలు చూడటానికి భయం వేసిందామెకు. కొంతసేపు గొంతుకడ్డంగా దుఃఖపుతెర! ప్రయత్నంమీద గొంతు సవరించుకొని–

"...ఇప్పటివరకూ, ఏది, ఎందుకు, ఎవరు చేయించారో గానీ అంతా అసంగతమే జరిగింది. దీన్ని నేను సరిదిద్దే ప్రయత్నం చేస్తాను. నేను వచ్చేముందు, పోలీసుల్తో చర్చించి, మీ రైతు నాయకులను విడిపించే ప్రయత్నం చేసాను. గంటకో, ఘడియకో అరెస్టయిన మీ వాళ్లంతా విడుదలయి వస్తారు. మిగిలిన విషయాల్ని కలెక్టర్ గారితో సంప్రదిస్తాను..." నమ్మకంగా చెప్పసాగింది సరళమ్మ.

"అందుకే, కలెక్టర్‌ని రానీండి. జనం లేని జన్మభూమిని అతనికి చూపిస్తాం..." ఎవరో జనంలోంచి పలికేరు.

"కలెక్టర్ ప్రోగ్రాం బహిష్కరిస్తే మీకే నష్టం. ఈ ఊరి పాఠశాల రిపేరుకీ, గ్రామంలో రోడ్లకీ నిధులు శాంక్షనైనాయి. మీరు శ్రమదానం చేస్తే ఈ రెండూ జరుగుతాయి. ఆందోళనలు జేసి అభివృద్ధి కార్యక్రమాల్ని అడ్డుకోవద్దు..." నచ్చజెప్పే ధోరణిలో సరళమ్మ.

"...అభివృద్ధికి మోకాలడ్డేవారము మేమన్నట్లుగా మాట్లాడ్తారందరూ...! అసలేది అభివృద్ధి? ఎవురు అభివృద్ధి అవుతున్నారు? తెల్లోడు పోయి యాభయ్యేళ్లయినా జరగని అభివృద్ధికి ఎవరు మోకాలడ్డారు?" ప్రశ్నించేడు రఘురామయ్య. సరళమ్మ జవాబు చెప్పలేకపోయింది. అయినా, అటూ యిటూ వాదోపవాదాలయినాక సరళమ్మ సాధించింది. రైతుల్ని ఒప్పించింది. కలెక్టర్‌గారి కార్యక్రమాన్ని విజయవంతం చేసేందుకు రైతుల్ని అంగీకరింపచేసింది. రెండ్రోజుల్లో కలెక్టరేట్‌కి రాయబారం వెల్దామనీ, తనూ వొస్తాననీ మాట యిచ్చింది.

పదకొండు గంటలవేళకు, కలెక్టర్‌గారి రాకతో అక్కడ జన్మభూమి కార్యక్రమ తంతు ఆరంభమైంది.

❊ ❊ ❊

సాయంత్రం అయిదుకల్లా సరళమ్మ సంతృప్తిగా ఆఫీస్ చేరింది. గవరయ్య కూడా సంబరపడిపోయేడు.

"నేను సెప్పాను గదమ్మా భయమేట్లేదు, జెనం మంచోళ్లని..." అమ్మగారికి మంచినీళ్లిస్తూ, గున్నమ్మ.

మంచినీళ్ళు తాగేసి –

"గున్నమ్మా, నువ్వు యింటికి పదా. వంటపని చూస్తుండు. అర్జెంటు ఫైల్సవీ చూసి వొచ్చేస్తాను" చెప్పింది సరళమ్మ.

గున్నమ్మ వెళ్లింది. గవరయ్య ... గది బయట స్టూలుపై కూర్చున్నాడు. టైపిస్ట్ వచ్చి, నిల్చున్నాడు.

"చెప్పండి..." అంది సరళమ్మ.

"...టీచర్స్ ట్రాన్స్ఫర్స్ మీద స్టే వచ్చిందట మేడం. ఏదో పనిమీద వచ్చిన కేష్యూ బిజినెస్ మేన్ కనకరాజు చెప్పాడు. రాజేశ్వర్రావుగారు వీళ్ళ చాంబర్‌కి ఫోన్ చేసారట." ఇంకా, మరికొన్ని తెలిసిన విషయాల్ని చెప్పటానికి సంశయిస్తూ ఆగేడు టైపిస్ట్.

"సరే, రానీయండి. ఏవయినా ఫైల్స్ వుంటే పంపించమనండి హెచ్‌సి గార్ని..." తెంపేసింది విషయాన్ని సరళమ్మ.

టైపిస్టు ఉత్సాహం నీరుగారి పోయింది. మౌనంగా కదిలేడు. సరళమ్మకు ఆఫీస్ స్టేఫ్‌తో ఈ ఘర్షణ పంచుకోవాలనిలేదు. ఆఫీస్ స్టేఫ్‌లో ఇప్పటికే అనేక గ్రూపులు. కులం, ప్రాంతం, రాజకీయం...! ఎంపీపీ గ్రూప్, ఎమ్డీవో గ్రూప్‌గా సిబ్బంది తయారవటం యిష్టం లేదామెకు.

హెచ్‌సీ ఫైల్స్‌తో వచ్చేరు. సరళమ్మ అందుకొని, ఒక్కోటీ చూస్తుంటే –

"మేడం, మీరు ట్రాన్స్ఫర్ కోసం రిక్వెస్ట్ లెటర్ పెట్టారా?" ప్రశ్నించేరు హెచ్‌సీ. ఆ ప్రశ్న, రెండేళ్లకిందట, ఏ సందర్భానో భర్త వేసిన ప్రశ్నను గుర్తుచేసింది...

"ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి? రిక్వెస్ట్ లెటరెందుకు పెట్టవు?" భర్త, విసుగునీ, కోపాన్నీ మిళితం చేసిన స్వరంతో ప్రశ్నించేడు.

ఆయన బ్యాంకు ఆఫీసర్, ఆయనకు పంచాయితీరాజ్‌లో అధికార్లతో మంచి స్నేహం వుంది. స్నేహానికి బదిలీలు జరగవు. ఆఫీస్ సాంప్రదాయాల్ని పాటించాలంటుంది సరళమ్మ. అవి పాటించేందుకు యిష్టపడని సరళమ్మ బదిలీ కోసం లెటర్ పెట్టడంలేదు.

"నీ కెందుకవన్నీ? నువ్వు లెటర్ పెట్టు. మిగతావి నేను చూసుకుంటాను..." భర్త ఆదేశం! ఆయనకన్నీ ప్రోఫిట్ ఆర్ లాస్... అనాలసిస్‌లే. సరళకు మంచీ, చెడూ, రూల్సూ, ప్రొసీజర్సూ...

"ఆ చూసుకోవటమే యిష్టంలేదు... మీరయినా, నేనయినా! ప్రొసీజర్స్ ప్రకారం జరిగితే జరగనీ, లేదంటే లేదు..."

సరళమ్మ నిర్ణయానికి కోపగించిన భర్త, ఆమెతో మాటలు మానేసాడు. గతంలో ఒక ఆదివారం సరళమ్మ ఆయన దగ్గరకు వెళ్తే, మరో ఆదివారం ఆయన సరళమ్మ దగ్గరకు వచ్చేవారు. నెలలో మిగిలిన రెండు ఆదివారాలు విజయవాడ, గుంటూరు రెసిడెన్షియల్ కాలేజీల్లో వున్న కొడుకూ, కూతుర్ని చూడటం కోసం వెళ్లేవారిద్దరూ. రెండేళ్లుగా

మారిపోయిందా క్రమం. భర్త రావటం మానేసాడు. గుంటూరులోనో, విజయవాడలోనో ఎదురయ్యేవాడు. పిల్లలు గ్రహించకుండా తంటాలుపడేది సరళమ్మ...

"...అంటున్నారు. డిసీవో ఆఫీస్‌లో భోగట్టా. మీకు బదిలీ అవచ్చని..." హెచ్‌సీ, మాటలు నమిలేరు.

"మంచిదే" నవ్వుతూ, సీట్లోంచి లేచింది సరళమ్మ.

గవరయ్య వచ్చి –

"రిక్షా పిలిసేనమ్మా..." అన్నాడు.

⁕ ⁕ ⁕

ఆశ్చర్యకరంగా – రెండోరోజు సరళమ్మ భర్త వచ్చేడు. రాజేశ్వర్రావు సహకారంతో తనుండే మండలానికి సరళమ్మ బదిలీ ఆర్డర్‌ని పట్టుకు వచ్చేనని చెప్పాడు. మర్నాడు, ఆఫీసుకి వెళ్తే... రిలీవర్ గూడా వచ్చాడు. సరళమ్మకు ఆలోచించేందుకు గడువూ లేదు.

గున్నమ్మా, గవరయ్యా అమ్మగారి సామాన్లన్నీ సర్దేసారు. ఇంట్లో సామాగ్రి పార్శెల్ జేస్సారు. ఆ రాత్రి భోజనాలు పూర్తిజేసి, వరండాలో కూర్చుంది సరళమ్మ. ఎదురుగా భర్త–

"...ఇదే ఆఖరు రాత్రి ఈ ఊర్లో నాకు. దాదాపుగా తొమ్మిది వందల రాత్రుళ్ళు గడిపేను." ఏదో గుండెలోపలి ... అనుభూతి, మాటల్లోకి మార్చలేక మధనపడ్తూ పలికింది సరళమ్మ.

"రోజులు లెక్కబెడ్తారు ఎవరయినా, నువ్వేంటీ రాత్రుళ్లని..."

అనేసాడేగానీ, పూర్తి జేయలేకపోయేడు భర్త.

"గున్నమ్మా సిన్మాకెల్దామా?" అకస్మాత్తుగా అడిగింది సరళమ్మ.

"సిన్మా అంటే ఆగుతాదా? ఊష్టమొచ్చినా వొదిలేస్తది సిన్మాకెల్తే గున్నమ్మకి" గవరయ్య హాస్యమాడేడు.

సరళమ్మ భర్త గూడా అంగీకరించేడు. ఆయన తెచ్చిన కారులో అందరూ సినిమాకు వెళ్లారు. గున్నమ్మ టిక్కెట్లు తెచ్చింది. అందరూ హాలులోకి నడిచేరు. సినిమా అడ్వర్టయిజ్‌మెంట్స్ వస్తున్నాయి. ఇంతలో హాలులో కలకలం!

అందరూ పెనువిపత్తు ఎదురయితే తోసుకుంటూ పారిపోయేట్లు పరుగులు తీస్తున్నారు. ఎవరూ, ఎవరికీ పలుకటం లేదు. గున్నమ్మ, గవరయ్య అమ్మగారి కిరువైపులా చేరి – అయ్యగారితో పాటూ మూకలోంచి బయటికి నడిచేరు. బాల్కనీ మీంచి, ఎవరో మెగాఫోన్‌లో అరుస్తున్నాడు –

"...అందరూ వెంటనే వెళ్లిపోండి. హాలు ఖాళీ చేసేయండి. జీడిపిక్కల వ్యాపార్ల దగాకోరు విధానానికి శిక్షగా – సిన్మాహాలు పేల్చేస్తున్నాం. అందరి వ్యాపార్లకిదే ఆఖరి వార్నింగ్. రైతులకు న్యాయం జరగాలి..."

అక్కడి నుండి, వైర్లు కలుపుకు కిందకి దిగేడు. హాలు మొత్తం ఖాలీ అయ్యింది.

సరళమ్మ భర్త ఆందోళనగా కారు బయటికితీసి, అందర్నీ ఎక్కించి, స్పీడుగా నడిపేడు. కారు, సిన్మాహాలు దాటి, వీధిలో రోడ్డు మీద కొచ్చింది పెను ప్రళయ విస్ఫోటనం ... విన్పించింది!

❊ ❊ ❊

తెల్లవారి, ఊరు విడిచి వెళిపోతూ, కారులో బయల్దేరారు సరళమ్మా, ఆమె భర్త. గవరయ్యా, గున్నమ్మలు ... ఏడుపు మొహాల్తో మిగిలేరు. కారు కదిలింది.

వీధి రోడ్లగుండా, గతరాత్రి దగ్ధమయిన సిన్మాహాలు ప్రక్కగా కారు పోతోంది. సరళమ్మ భర్త అటువైపు చూస్తూ –

"పెద్ద, పెద్ద భవంతులూ, పెద్ద నగరాలూ, సినీమాహాల్లూ, అభివృద్ధికీ, నాగరికతకూ సింబల్స్! వాటిని విధ్వంసం చేయటం..." తర్వాత పదాలు తొందరగా దొరకలేదు. వాక్యం పూర్తి చేయలేదాయన.

కారు, పట్నందాటి రైల్వేట్రాక్ ప్రక్కగా వెళ్తోంటే... రోడ్డుకి అడ్డంగా ఎర్రటి హెచ్చరిక బోర్డు నిల్చుంది. రోడ్డు మీద పెద్దలోతుగా కంత ఏర్పడింది. ఎర్రటి బోర్డు మీద "రోడ్ అండర్‌రిపేర్. టేక్ డైవర్షన్" అని వుంది.

కారు మలుపు తిప్పి, డైవర్షన్ రోడ్డు మీదుగా, నెమ్మదిగా పోనిచ్చేడాయన. రైల్వేట్రాక్ క్రాస్ చేసిన తర్వాత, మళ్లీ తారురోడ్డు మీదకొచ్చింది కారు.

అప్పటికి, సరళమ్మ ఆలోచనల్లోంచి బయటపడి –

"...విధ్వంసం, నాగరికతా...?" లోగొంతులో నిట్టూర్చింది.

ఆ తర్వాత, మొహంలో ఉద్వేగం చోటుచేసుకుంది.

"...మీరు ఒక్కరాత్రి... సినీమాహాలు విధ్వంసమే చూసారు. నేను ఇంకెన్నో బయటికి కన్పించని విధ్వంసాలు చూసేను. అందుకే నేను... రాత్రుళ్లు లెక్కేసాను. నా కళ్లు – నా మెదడుకి ట్రాన్స్‌ఫార్మ్ చేసిన జ్ఞానానికీ, మీ కళ్ళు ట్రాన్స్‌ఫార్మ్ చేసిన జ్ఞానానికీ తేడా వుంటుంది. మనమింకా చీకట్లోనే వున్నాం. వెలుతురు కోసం మనం తాపత్రయమూ పడం. చీకటి బతుకులు మనవి..."

సరళమ్మలో అంతదాకా లోలోపల గింగిర్లు తిరిగిన, బదిలీ ఆర్డర్‌తో, భర్త వచ్చినప్పటి నుండీ... కల్లోలంగా కదలిన వేదనా, సంవేదనా సారాంశం ... మాటల్లో వ్యక్తమైంది.

ఆ తర్వాత మౌనంగా, కారు వెనకసీటులో వాలిపోయింది. ఆయన, బలంగా ఏక్సిలేటర్ మీద పాదాన్ని నొక్కేడు. కారు, ఏకంగా వేగాన్నందుకుంది. బంగాళాఖాతం మీదుగా వీచిన 'యానగాలి' సరళమ్మ ముంగురులను పరామర్శిస్తూ, వీడ్కోలు చెప్తోంది.★

రచనా కాలం – మే-జూన్ 1997